

ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО

УДК 75.071.1 І.Труш : 821.161.2 І.Франко

ФРАНКІАНА ХУДОЖНИКА ІВАНА ТРУША

Юрій ЯМАШ

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра театрознавства та акторської майстерності,
вул. Університетська, 1/251, 79000, Львів, Україна,
тел. 8 0322 96 41 97, e-mail: kafteatr@franko.lviv.ua*

Статтю присвячено дослідженню образу І. Франка у творчості І. Труша, одного з провідних львівських митців кінця ХІХ – початку ХХ ст. Головна увага належить живописним портретам, а також проекту надгробного пам’ятника.

Ключові слова: І. Труш, І. Франко, живопис, портрет, літографія, надгробок, атрибуція.

Творчість Івана Труша для франкознавства цікава з огляду тривалого спілкування художника з Іваном Франком. Сам митець свого часу підкреслював винятковість їхніх стосунків: *“Може, ніхто не міг би розповісти так багато про щире, ніколи не удаване скромність цього надзвичайного і найбільшого серед усіх нас таланту, як я – один з останніх його знайомих, що безперервно на протязі чверті віку стояв з ним в близькому товариському контакті”*¹[5].

Знайомство І. Франка й артиста-маляра провідні дослідники відносять до 1897 р., коли Іван Франко балотувався до австрійського парламенту. За версією Григорія Островського й Романа Горака, І. Труш запропонував Франкові двадцять гульденів на передвиборчу кампанію [1, 14]. У своїх твердженнях обидва дослідники спираються, очевидно, на опубліковану в різних виданнях статтю Труша “Одна з Франкових чеснот”. Ця стаття, машинописний варіант якої зберігається у Львівському літературно-меморіальному музеї Івана Франка (далі – Музей І. Франка у Львові), була написана з нагоди відкриття музею Каменяра для пам’ятного збірника у 1940 р. Лише сьогодні можна стверджувати, що зміст публікації не відповідав реаліям і був чи не першим заглянцованим міфом, поданим через призму радянської ідеології та цензури. Збережений у художньо-меморіальному музеї І. Труша рукописний авторський текст свідчить про інші обставини, пов’язані з їх знайомством, та уточнює рік, коли воно відбулось.

“1893 р. не стало мені грошей на продовжування (моїх студ) моєї науки на академії мистецтв [у] Кракові. Тоді верну[в] до Висоцька до родичів і жив там довгий час, заробляючи різними кічами маленькі суми грошей, які я віддавав на хатні видатки і на малярський матеріал. Щоби мати контакт з громадським життям мого народу, пронумерував я “Народ” орган радикальної партії для інтелігенції і “Хлібороб” видаваний також Михайлом Павликом,

¹ Тут і далі збережено правопис оригіналу листів І. Труша

для мужиків. Обі газети, по раз перший у нас прояви поступової публіцистики робили на мене велике вражіння, особливо “Народ”. Тоді виступило мене бажання причинитися якою-будь роботою до скріплення радикальної партії. Несподівано прочитав в одній із тих газет що Павлик оголосив себе кандидатом на посла, уже не знаю чи до Віденського парламенту чи до Львівського сейму. Іак раз тоді я довідався, що Павлик вибрав собі за округ (Брідський) наш повіть і має за кілька днів приїхати в Броди дістав я від сусідного поміщика 20 гульденів, як гонорар за намальований портрет. Ці гроші призначив я на видатки для себе як агітатора (Павлика мою першою завдачею стало) Павлика. Ним був я командирований зараз по моїм приїзді у Броди, у Львів в ціли позички у адвоката Рафаїла Бубера в сумі 50 гульденів. З огляду на те що кандидат не знав адреси до свого вірителя, мав я роздобути її у Франка, (вища роз) розшукавши його в редакції людового, польського органу “Курієра Львівського” Тут відбулась моя перша стріча з Іваном Франком.

Тут був я так розхвилюваний щастям зійтися з нашим поетом, що психічно не був спосібний принимати і упорядковувати вражіння; пригадую собі тільки, що Франко здивувався, що (я дали) не точно знав про кого ходить, називаючи Бубера – Бобером і зробив замітку, що назвиська треба післанцєви виразно вимовляти, а найліпше написати на папері. (Було м) Мені стало приємно, що вина була приписана – Павликови” [19].

Отже, знайомство відбулось зовсім за інших обставин, 1893 р., коли Труш студіював у Краківській академії. Із Трушевих спогадів стає зрозумілим зміст його листа до Франка, надісланого з Кракова 20 травня 1896 р. [2]. Художник пропонує поетові, аби той зупинився у його краківському помешканні під час запланованої поїздки. Характер звертання в тексті листа свідчить, що листувальники вже знайомі. Дата – 1893 рік – як час знайомства підтверджує підкреслена фраза Труша – “на протязі чверті віку стояв з ним в близькому товариському контакті” (1893-1916) [5].

Мемуаристику, до якої слід додати й Трушеву епістолярію, що стосується Франка, доповнюють його друковані літературно-критичні статті, в яких художник наважується дати оцінку творчості Франка.

Та найперша і основна, найяскравіша грань Трушевої Франкіани – це портрети Франка пензля Труша, хоча радше треба говорити про цілу галерею образів письменника. За мистецькою вартістю та кількістю прижиттєвих портретів поета І. Труш залишається неперевершеним. Дочка художника Аріадна Труш згадує, що батько написав 10 портретів Івана Франка [18]. Це округлене число найближче до реальності.

Перший відомий портрет, що зберігається у Музеї І. Франка у Львові, датований 1997 р. (полотно [здубльоване], гризайль, 75,5 x 52,5 см). Мистецтвознавці Г. Островський та Я. Нановський вважали цей портрет (на думку останнього, мальований з натури) одним із найкращих. Не заперечуючи мистецької вартості образу, певної майстерності, виявленої недавнім абсолювентом академії при його написанні, на нашу думку, все ж необхідно розкрити другий (за нашою власною нумерологією) міф. Він стосується цього музейного експоната.

Для творчості Івана Труша характерним є звернення до фотографії як допоміжного матеріалу в роботі над картиною незалежно від тематики чи жанру, в тому числі й портретного. За світлинами І. Труш написав портрети М. Драгоманова, кардинала Сембратовича, Т. Шевченка, І. Котляревського. На думку Івана Франка, портрети, мальовані за фотографіями, у Труша виходять краще. Але при атрибуції згаданого портрета Я. Нановський не враховує одного характерного методу художника. При створенні портрета чи з натури, чи з фотографії художник міг користуватися традиційною олійною (поліхромною) технікою, але ніколи не вживав техніки гризайлі (монохромної) з обмеженою кількістю фарб (два-три

кольори) в своїх натурних студіях. Підтвердженням факту, що згаданий портрет створено не з натури, є також фотографія Франка, зроблена наприкінці 1893 р. Зображення на портреті 1897 р. за загальною композицією, ракурсом, освітленням, деталями збігається зі згаданою світлиною. Фотографія письменника свого часу була досить відомою, і Труш міг її побачити в журналі “Зоря”, де вона вперше була надрукована 1894 р. [6].



*Іван Труш. Портрет Івана Франка. 1997 р.
(полотно здубльоване, гризайль, 75,5 x 52,5 см).
(траєкторія порізів полотна)*



Іван Франко. Фото, 1894 р.

Третій міф пов'язаний також зі згаданим вище портретом Франка (1897). За даними інвентарної книжки Музею І. Франка у Львові, картину порізали польські студенти-корпоранти під час листопадових подій 1928 р. в Академічному домі. Тарас Різун розвіяв цей міф, спираючись на спогади Дмитра Крвавича [16]. Професор Крвавич бачив 1953 р. ще неушкоджений портрет у кабінеті В. Любчика, заступника директора Львівського музею українського мистецтва. Пізніше, коли твір потрапив до Музею І. Франка у Львові, він уже потребував суттєвої реставрації. Звинувачення у спробі знищити портрет радянські службісти кинули як на поляків, так і на “українських буржуазних націоналістів”. Знаючи лиху вдачу чорної постаті “товариша” Любчика, який саме в 50-ті роки знищив у Музеї понад дві тисячі творів українського мистецтва, можна здогадуватися, що й пошкодження портрета Франка, спровоковане ідеологічною кон'юнктурою, також справа його рук. Підтвердженням версії Тараса Різунна може бути аналіз характеру порізів. За схемою порізів видно, що зображення голови письменника є практично неушкодженим. Зловмисники, які б мали намір дійсно знищити портрет, завдавали б насамперед удари в ділянці обличчя. Нелогічними й неефективними виглядають також довгі горизонтальні порізи, які було дуже незручно робити розлюченим нападникам.

Отже, перший портрет І. Франка художник виконав з фотографії; істотних ушкоджень портретові завдано у 50-ті роки минулого століття.

Наступні два портрети І. Франка художник створює 1898 р. За завданням ювілейного комітету з відзначення 25-ліття літературної та громадської діяльності поета І. Труш у серпні виїжджає до села Довгопілля на Гуцульщину, щоб намалювати портрет ювіляра, який там відпочивав. Попередньо художник надсилає Франкові листа, попереджаючи про свій намір.

14 серпня 1898 р. Косів 14/8

Високоповажний Докторе

Добродію!

20 с. м. маю намір приїхати до Довгополе в цілі намалювання Вашого портрету: будьте ласкаві відписати зараз чи не стоїть що у Вас на перепоні. Посидів би там тиждень до 10 днів.

Іван Труш. [10]

Франко позує художникові на тлі сільської дерев'яної церкви. Завершена робота пізніше прикрашала сцену під час ювілейних урочистостей. Другий портрет (місце знаходження невідоме: маляр подарував свою роботу Володимирові Гнатюкові), найвірогідніше, був авторською реплікою з першого: навряд чи Франко дав би згоду позувати вдруге. М. Мочульський саме другий портрет вважав кращим: “Мені здається, що він (Труш) намалював був тоді два портрети: один, який дехто визнав за невдалий і який Труш подарував Гнатюкові, — в дійсності саме той портрет був найбільше подібний до живого Франка...” [5]. Ми не маємо достеменних відомостей і про портрет, що після урочистостей 1898 р. залишився в Музеї Наукового Товариства імені Шевченка. Один неопублікований і маловідомий документ, що зберігається в Національному музеї у Львові, може пролити світло на ситуацію із вищезгаданим портретом. У коротенькій, на жаль, недатованій записці Труш звертається до голови товариства М. Грушевського:

“Тов. Михайло Сергійович!

Розкажіть Остерманови щоби зараз прикроїв раму на портрет Франка. Рама довга на 70 см широка 55 1/2 в світлі[...] Він знає, що значить в світлі. Завтра нехай прише раму до мене. Більше нічого не треба. В четвер год 1. з'явлюсь у Вас з портретом” [3].

Отже, зі змісту стає зрозумілим, що йдеться про великий замовний портрет. Цінними є конкретні відомості про роботу – 70 x 55,5 см. Жоден із шести портретів Франка, які зберігаються у львівських музеях, не має таких розмірів. Експонати Музею НТШ пізніше, після війни, опинилися у Національному музеї у Львові, але згаданого портрета серед них не виявилось. Можемо припустити, що саме про цей твір згадував часопис “Діло” 1911 р:

“Льокалю “Академічної Громади” при улиці Зіблікевича ч.3. у Львові дістав ся перед кількома днями злодій і — вкрав п'ять образів. Злодій лишив рами і зібрав лише полотна, а що розумів ся на образах, видно з того, що вибрав самі образи Труша (В “Академічній Громаді” були 3 великі образи І.Труша: Могила Т. Шевченка і портрети Драгоманова і Франка)”[7].

При викраденні картини, напевно, зрізали з підрамників, і тому їхні розміри, в тому числі й портрета Франка, вирогідно, зменшились, на що треба зважити при подальшому пошуку й відповідній атрибуції твору.

Портрет 1898 р. не єдиний дарунок художника до згаданого ювілею. Тоді ж накладом ювілейного комітету друкуються композиції до збірки Івана Франка “Зів'яле листя”. На обкладинці видання вміщено рисунок з зображенням поета у хвилину поетичних роздумів. Літографію виконав А. Андрейчин, про що свідчить підпис. Перед прізвищем стоїть скорочений запис – літ., що означає літограф. Згідно з традицією, літограф у ті часи не робив самостійних композицій, а переводив зображення на камінь з ескізу фахового художника.

За незадокументованими свідченнями родини майстра, цю обкладинку було зроблено з рисунка Івана Труша.

І. Труш міг звертатись пізніше до того ж А. Андрейчина ще з одним замовленням¹. Палкий прихильник творчості Івана Франка, художник міг, очевидно, звернутись до теми “Мойсея”. В окремих, дуже рідких випадках Труш виконував ілюстрації, але ми не знаємо випадків, щоб він проілюстрував цілий літературний твір. В одній з приватних збірок у Львові мені пощастило натрапити на літографію, записи олівцем на якій свідчили, що автором ілюстрації до поеми “Мойсей” є Іван Труш.

Найпопулярніший погрудний портрет Івана Франка пензля Труша, найчастіше репродукований у різних виданнях, був начебто мальований 1903 р. За помилковою версією Г. Островського, який вказав цю дату, твір зберігається в Музеї І. Франка у Львові [14]. Сьогодні відомі три портрети з такою ж композицією (четвертий аналогічний портрет є власністю Національного художнього музею України в Києві). У Музеї І. Франка у Львові насправді зберігається датована 1940 р. авторська репліка цієї роботи (картон, олія, 60 x 50).

Ще один, менший за форматом авторський повтор (картон, олія, 42 x 55) бачимо на постійній виставці Художньо-меморіального музею І. Труша. Роботу атрибутовано як етюд до портрета, який художник виконав у 30-х роках. Картон зберігався у приватній збірці дочки художника Аріадни Труш і, за її заповітом, був переданий до музею. Час виконання твору, занотований зі слів Аріадни Іванівни, може відповідати дійсності [18], оскільки розкута вільна манера написання етюду, нестримане використання кольору були притаманні Трушеві у 20-30-ті роки, коли він досягає піку своєї майстерності, інтенсивно працює й малює понад 300 картин на рік. Якщо, навіть за згаданою композиційною схемою, портрети Івана Франка є переважно репрезентативними, створеними для публічних оглядів, у яких подібність – основний критерій оцінки, то етюд показує, як митець дає волю своїм почуттям. Обличчя поета модельоване дрібним мерехтливим мазком. Цей прийом разом із застосуванням широкої градації теплих відтінків створює ефект присутності живої людини. Можливо, в цьому шкідці, найбільше з-поміж інших портретів, Труш виявляє себе імпресіоністом. Майстерність художника, набутий колосальний досвід і практика не дозволяють йому зруйнувати форму (образну подібність) на користь кольору, який для новітнього стилю є виявом емоцій, почуттів і вражень. Їх у портреті не бракує. Якщо згадати блискучу критику Франка на адресу молодого художника, Франка, що якимось шостим чуттям вловлює суть Трушевих малярських зусиль, то зауваження письменника щодо портретів, з огляду на час і сьогоднішню оцінку, змінюють свій полюс і розкривають сильний бік таланту художника: *“Труша більше цікавлять світлові ефекти, і він шукає їх на лиці, а тому характерні риси обличчя, живий образ залишається*



Іван Франко. Фото, 1903 р.

¹ Тут йтиме мова ще про один міф, який досі не мав жодного документального підтвердження, тому про нього не відважувалися згадувати мистецтвознавці.

на боці. До них художникові інтересу постільки-поскілки. При трьох необхідних чинниках портрета: вірність рисунку, “душі” та імпресії, художник вибирає за найголовніше останнє, але знову своєрідно: його цікавить світло на об’єкті. Сам об’єкт стає при такому підході другорядною річчю” [22].

Третя робота, написана в стриманішій кольоровій гамі, але не позбавлена, за визначенням Франка, Трушевої імпресії й вірності рисунку, прикрашає кабінет ректора Львівського національного університету імені Івана Франка (депозит Національного музею у Львові, картон, олія, 70 x 59,5). Детальне обстеження дає право стверджувати, що й цей недатований портрет теж написано у 1940 р. або принаймні – у 30-х роках. До таких висновків спонукає характерний для використання в цей період тип картону та власноруч зроблене ґрунтування (фінансовий стан не дозволяв Трушеві купувати полотно або фірмовий, готовий до вжитку картон).

Риси обличчя на портреті, одяг у деталях збігається з тим, що бачимо на фотографії письменника, зробленій 1903 р. (деякі видання датують цю світліну 1904 р.). Цікавим фактом є те, що аналогічна світлина сьогодні зберігається і в особистих документах художника в Архіві Труша у Національному музеї у Львові.

Дуже плідним для Івана Труша був 1908 р. У першій половині року він здійснює творчу поїздку до Венеції, а восени приступає до роботи над черговим портретом І. Франка, про що свідчить його лист до письменника.

Довгополе 12 вересня 1908 р.

В Довгополі по виїзді пана Доктора засльотилося на 3 дні, відтак чудова погода і тепло, майже спека.

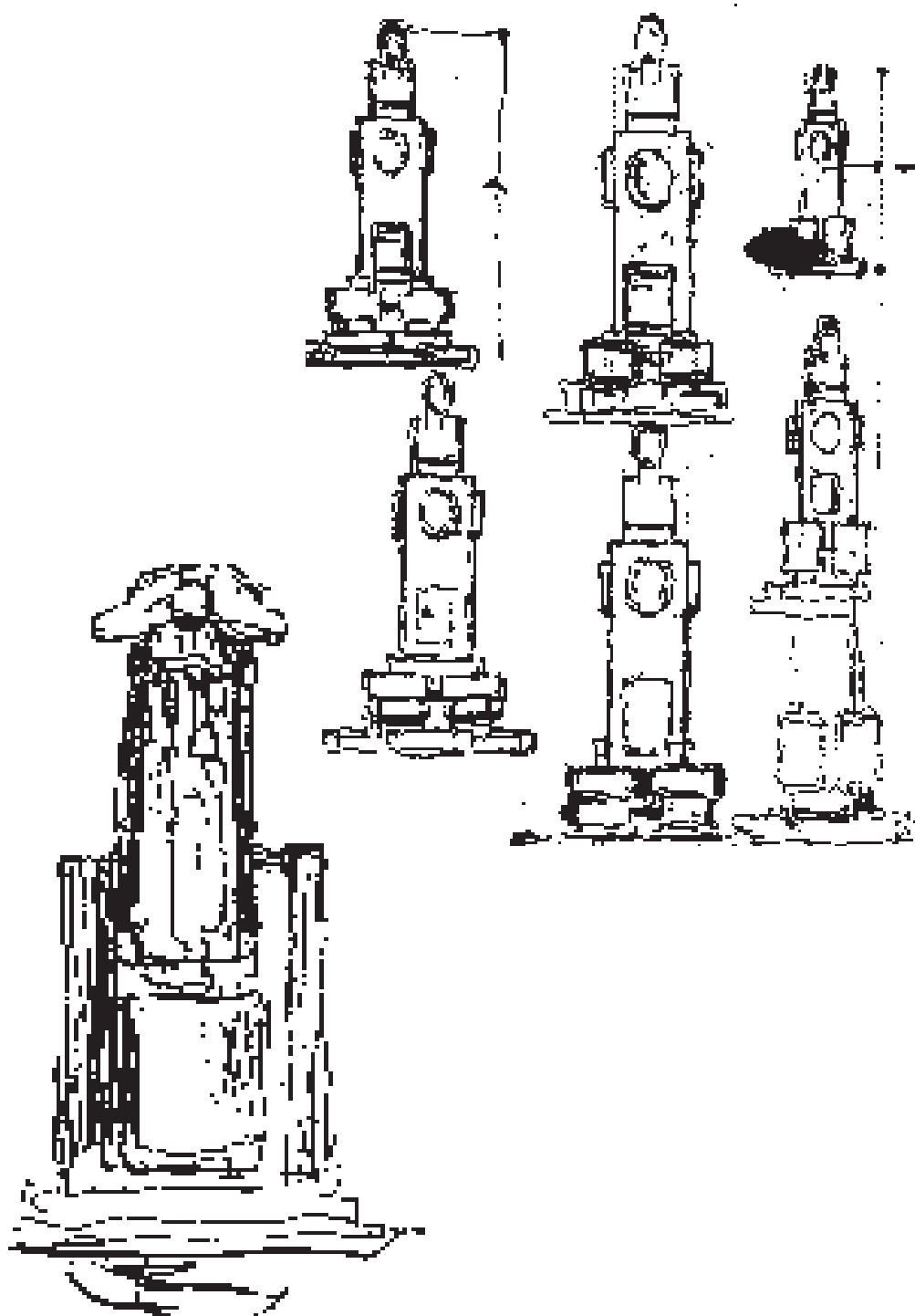
Розпач бере мене як пригадаю на портрет ...

Ів. Труш [9]

Незадоволення роботою, її результатом було завжди характерним для художника. Його самокритичність не знала меж. Він із розпачу міг спалити невдалі, на його думку, картини у власному каміні. Але це не означає, що згаданий портрет Франка міг бути невдалим. Найвірогідніше, твір не відповідав меті й завданням, які ставив художник на початку роботи. Портрет, що зберігається у Львівському літературно-меморіальному музеї Івана Франка, може бути й роботою, виконаною в Довгополі, хоча, за музейною атрибуцією, він датований 1912-1913 рр.

Є декілька версій щодо часу написання цього портрета. 1908 р., як і пізніше датування (1912), заперечує Тарас Різун [16]. Дослідник пояснює це тим, що руки письменника на портреті ще нібито не скалічені хворобою. Однак, якщо уважно вдивитися в образ, помітно, що жовто-зелене тло є природним, і робота явно написана на пленері. Відомо, що попередні портрети І. Труш писав в Довгополі на тлі церкви. Щодо рук, то Т. Різун помиляється. Чітко вирізняється диспропорція кистей рук: права суттєво зменшена порівняно з лівою, а саме їхнє положення доволі неоднозначне. Труш, як фаховий художник, прекрасно розуміє значення рук у портреті, зображення яких часом може говорити більше, ніж очі моделі. Руки Франкові слабкі, ніби позбавлені життєвої енергії. Але зобразити письменника цілковито хворим не дозволило артистові шанобливе ставлення до нього. І. Труш завжди підкреслював різницю між фотографією й малярським образом, і в нашому випадку недотримання конкретних реалій не порушувало творчих критеріїв митця.

Однак, на портрет, датований 1908 р., більше може претендувати досі невідома й сенсаційна для франкознавців та трушезнавців картина, віднайдена в процесі нашого



Іван Труш. Начерки пам'ятника Іванові Франкові.

дослідження. Вона зберігається у фондах Закарпатського обласного художнього музею імені Й. Бокшая (недатована, без підпису, полотно здубльоване на фанеру, олія, 91,5 x 72). До Ужгорода цей твір потрапив 1948 р. з Київського музею українського мистецтва.

На великому полотні Іван Франко зображений, як і в більшості портретів пензля Труша, – у темній маринарці та вишиваній сорочці. Труш обирає звичну, навіть характерну для нього портретну композицію – три чверті. Незважаючи на великий формат, Труш komponує погрудну версію, уникаючи, можливо свідомо, зображення німецьких хворих рук письменника. Простежується ще одна закономірна деталь у Трушевій галереї образів Франка: портретований не дивиться на глядача, погляд дещо відсторонений, заглиблений у себе. Художникові не дуже вдається приховати хворобу своєї моделі. Неприродні складки маринарки вносять у роботу якийсь неспокій і водночас дискомфортне відчуття чогось недомовленого. Не дивно, що Труш був незадоволений цією роботою. Вирішення тла – комбінація непорядкованих фіолетових, синьо-зелених та вохристих динамічних плям – свідчить про те, що твір не був викінчений, але кольорова гама підказує, що на задньому плані міг бути навіть карпатський краєвид. Г. Островський підкреслював, що саме портрет 1908 р. Труш не завершив [14]. Отже, саме цей портрет міг бути написаним у Довгополі. Одним із істотних доказів щодо часу написання може бути порівняльний аналіз. Деякі портрети для визначення року написання можемо порівняти з відповідними світлинами, що ми й робили попередньо. Але ця робота має, очевидно, інший аналог – натурний портрет Франка пензля іншого відомого українського художника Ф. Красицького, написаного 1909 р. в Карпатах [15]. Аналогічний ракурс, подібний вираз обличчя, навіть деталі (зморшки на чолі, руде волосся) – усе це свідчить, що обидва портрети були написані приблизно в один і той самий час. Отже, можна припустити, що твір із ужгородської збірки і є тією роботою, яку малював Труш 1908 р. на Гуцульщині.

Інший поколінний портрет, який має найбільший формат у галереї Трушевих образів Франка, теж має суперечливу атрибуцію часу його написання (к.о., 99 x 67, Львівський літературно-меморіальний музей Івана Франка). Високу мистецьку привабливість роботи підкреслював Г. Островський. Дослідник вважав, що твір написано між 1903–1908 рр. [14]. Із цим можемо погодитись з уваги на приблизний вік поета та порівняння з іншими портретами. Картина дійсно має деякі відмінності, коли поглянемо на композиції інших портретів. Франко зображений у різкому півоберті до глядача – три чверті обличчя й майже профільне положення півфігури. Світла пляма сильно освітленого обличчя, яка підсилюється глухим темним тлом, і вузька лінія кисті лівої руки, що спокійно лежить на коліні, утворюють діагональ, надаючи композиції внутрішньої напруги. Якщо в попередніх, розглянутих вище роботах (за винятком портрета 1897 р.), художник намагався відтворити творчу мить, роздум, зосередження великого письменника, то тепер ми бачимо, що Трушеві вдається надати образіві рішучості, характеру, навіть харизми. Може, це і є той ювілейний портрет 1898 р.? Таке припущення не є надто неймовірним, якщо врахувати, що Франкові на той час виповнилось 42 роки (це відповідає зображенню на портреті), і що це найбільший за розмірами та найрепрезентативніший образ.

Крім живописних творів, до Трушевої образотворчої Франкіани можемо віднести і його авторську, власноруч виконану фотографію письменника. Франко досить часто й охоче відвідував садибу-робітню з чудовим городом-садом на вул. Обводовій, 28 (нині – ХММ Івана Труша, вул. Труша, 28) В один із таких днів артист-маляр, великий прихильник і практик фотографії, робить у своєму саду пам'ятну світлину письменника, про що пізніше згадує його дочка Аріадна: *“Пам'ятаю, одного літнього дня після обіду батько фотографував І. Франка в городі під акацією”* [18]. (Фото зберігається у ЦДІА України у Львові. Ф. 640, оп. 1, спр. 6, арк. 1).

Ще одна грань у творчості Труша, присвяченій Франкові, – це робота над пам’ятником письменникові. Існує міф, який підтримувала навіть дочка художника, що над проектом митець почав працювати в 30-х роках.

“Приблизно в 1930 році був оголошений конкурс на надмогильний пам’ятник І. Франкові. Батько викінчив свій проект. Зробив план і макет”. Аріадна Труш [18].

Насправді, Труш починає працювати (і то офіційно) над проектом пам’ятника зразу після смерті Каменяра, що підтверджує поданий нижче лист:

“До Високоповажного пана Івана Труша

Артиста маляра у Львові.

Комітет ювілейного дару Іванови Франкові приймає до відомости Ваше зобов’язання виготовити артистичний план надгробного пам’ятника І. Франкові за гонорар 500 корон, (нерозбірливо) у трьох рівних рамах, а се 1 падолиста і по виданню проекту, з тою додатковою вимогою, що артистичні додатки до пам’ятника (медальйон і інші різьби) мають бути також замовлені у Вас за гонорар не більше 2500 корон.

28 липня 1916

за комітет

С.Томашівський

Голова [11]

Для Труша робота в скульптурі не була чимось новим. Працювати в цій галузі, яка поєднувала й різьбу, й архітектуру, йому дозволяли фах й освіта. Він уже раніше брав участь у конкурсі на пам’ятник Т.Г. Шевченкові в Києві. Маловідомий факт, але Труш був автором декількох скульптурних погрудь, у тому числі надгробних пам’ятників.

Для проекту Труш робить численні начерки в пошуках відповідної композиції. За однією з перших версій митець розміщує погруддя письменника на невисокому пілоні, який спирається на комбінацію геометричних прямокутних симетрично розташованих форм, з яких виступає горизонтальна напівовальна плита. У наступних версіях він залишає головну конструкцію – пілон й основу, несуттєво змінює їхні пропорції. Композицію з постаттю Каменяра художник відкидає як таку, що є складною і не відповідає змістові надгробка. Треба згадати, що Труш – теоретик мистецтва прекрасно розумів завдання, які слід вирішувати при спорудженні пам’ятника історичній особі.

“... Пам’ятник — се різьба (постать героя), різьба і архітектура, зв’язана у одну цілість. Постаць героя — це портрет, але портрет героя на п’єдесталі. Герой мусить мати свою вдачу. Але не сміє бути цілком реальним, ані в руху, ані у виразі, бо за життя ніколи на п’єдесталі не стояв. Узгляднити тільки сі моменти вимагає надвираз тяжких зусиль у Артиста”. Іван Труш [24].

За вимогами комітету, Труш мав, окрім макета на трьох планшетах, подати архітектурні плани та детально опрацьовані креслення для подальшого їхнього упродовження. Остаточна версія мала вигляд пілона, у верхній фасадній частині якого митець помістив жіночу голову. Авторських пояснень такого рішення ми не знаходимо, але зрозуміло, що прекрасне жіноче обличчя мало б символізувати музу, натхнення й одночасно смуток та жаль. Труш міг здогадатись, що навіть у варіанті абстрактно-символічного трактування образу “Натхнення” публіка однаково почала б шукати прообраз. Наслідки могли бути фатальними: подібність до якоїсь панянки розгнівала б усю галицьку громадськість. Художник чинить досить мудро: моделлю стає далека Франкова родичка – К. Косова.

На світліні, зробленій у майстерні художника в час його праці над проектом, бачимо,

що, окрім самого макета, І. Труш виконав ще збільшений скульптурний жіночий образ із метою подальшого опрацювання моделі.

Софія Чехович, роблячи огляд критичних статей, присвячених І. Трушеві, наводить уривок замітки з “Gazety Lwowskiej” за 1926 р.: “Робітня художника в кінці міста, це невеликий, ясний і симпатичний куток для роботи. В робітні звертає увагу модель пам’ятника І.Франка. Хоча знаємо Труша як живописця, він займається також різьбою. Десять літ працював він над цим проектом. Бачимо обеліск та овіяне меланхолією жіноче обличчя. Композиція повна лірики, приковує увагу оригінальністю” [23].

Незаангажований обсервер свого часу дав об’єктивну оцінку Трушевому проекту, яка істотно не мала б змінитись і сьогодні. Труш зробив гідний проект пам’ятника Каменяреві. Проект не переміг у конкурсі, але, як вияв великої шани однієї великої людини до іншої, він залишиться безцінним музейним експонатом.

Четверта, але не остання грань “меморіалу Франкові”, що його створив Труш, – це літературно-критичні статті, в яких митець впевнено й фахово оцінює роль Франка.

П’ята грань – пропагування та популяризація творчості І. Франка, зокрема поеми “Мойсей”, уривки з якої художник знав напам’ять. Він неодноразово виступав із публічними лекціями, присвяченими цьому творові.

Шоста грань – епістолярій та мемуаристика І. Труша. Він мав написати більше, але навіть ті невеличкі за обсягом спогади були і залишаються також вагомою частиною Франкіани Івана Труша, як і створені ним малярські портрети письменника.

Літературно-мистецька спадщина Івана Труша, в якій значне місце посідають твори, присвячені Франкові, потребує подальшого вивчення. На дослідників чекає, сподіваємось, ще не одне відкриття.

1. Горак Р. Уроки для митців (до проблеми стосунків Івана Франка з Іваном Трушем) // Животоки. – 1997. – № 2 (14). – С. 6-8.

2. Диченко І. Листи І. Труша до І. Франка // Вісті з України. – №30. – 1979.

3. Записка Івана Труша. Національний музей у Львові. АТ – 54888/15, Арк. 5.

4. Іван Франко. Документальні фотографії. – Львів, 1962. – 20 іл.

5. Іван Франко у спогадах сучасників. – Львів, 1956. – 594 с.

6. Іван Франко у фотографіях. – К., 1980. – 19 фот.

7. Крадіж образів Труша. // Діло. – 1911. – 10 серпня. – № 176. – С. 6.

8. Лист І. Труша до Ариадни Труш (Драгоманової). Недатовано. Національний музей у Львові. АТ – 54888/2, Арк.62.

9. Лист І. Труша до Ів. Франка від 12 вересня 1908 р. Довгополе. Національний музей у Львові. АТ – 54888/4, Арк. 2

10. Лист І. Труша до Ів. Франка від 14 серпня 1898 р. Косів 14/8 Національний музей у Львові. АТ – 54888/4, Арк. 1.

11. Лист С. Томашівського до І. Труша від 28 липня 1916 р. Львів. Національний музей у Львові. АТ – 54888/19, Арк. 1

12. Мороз О. Н., Халімончук А. М. Шляхами Івана Франка. – Львів, 1966. – 104 с.

13. Островський Г. Іван Франко і художник // Искусство. – 1954. – № 6. – С. 47-50.

14. Островський Г. С. Іван Франко і образотворче мистецтво. – К., 1963. – 68 с., іл.

15. Портрети Івана Франка: Комплект листівок. Упорядник та автор вступної статті М.К. Забарилко.

16. Різун Т. Іван Труш у фондівій збірці Львівського літературно-меморіального музею Івана Франка // Іван Труш. 1969–1999. До 130-річчя від дня народження. Матеріали конференції. – Львів, 2001. – С. 30.

17. Спогади про Івана Франка. – Львів, 1997. – С. 328-329

18. *Труш А.* Мій батько – художник. // Збірник міжнародної конференції, присвяченої 100-річчю від дня народження. – Львів, 1972. – С. 113.
19. *Труш І.* З моїх споминів про Франка. [1940] Національний музей у Львові. АТ – 54888/15, Арк.17- 20.
20. *Труш І.* Іван Франко і наша суспільність // Діло. – 1912 р. – 18 вересня.
21. *Труш І.* Про мистецтво і літературу. – К.: Державне вид-во образотворчого мистецтва і музичної літератури, 1958. – 130 с.
22. *Франко І.* Малюнки Івана Труша // Літературно-науковий вісник. – 1900. – Т. 9, Кн. 1. – С. 59-63.
23. *Чехович С.* Іван Труш у світлі сучасної йому критики. Іван Труш. // Збірник міжнародної конференції, присвяченої 100-річчю від дня народження. – Львів, 1972. – С. 19-20.
24. *Ямаш Ю.* З меморіалів Івана Труша // Галицька брама. – № 12. – 1998. – С. 4-5.

FRANKIANA OF PAINTER IVAN TRUSH

Yuriy YAMASH

*Ivan Franko National University of Lviv,
Department Studies and Acting
1/251, Universytets'ka Str., 79000 Lviv, Ukraine,
phone: 8 0322 296 41 97, e-mail: kafeatr@franko.lviv.ua*

This article is dedicated to the research of I. Franko's image in the creative works of I. Trush, one of the prominent L'viv artists of e.XIX - b.XX c. The main attention is paid to the painted portraits and the project of tomb monument.

Key words: I. Trush, I. Franko, paintings, portrait, lithography, tomb monument, ascription.

Стаття надійшла до редколегії 05.10.2005

Прийнята до друку 06.03.2006